

who abolished the industrial ministries of the Union and founded so-called “councils” (“radnargospy”). Such a policy proceeded till 1965.

In 1965 the all-Union ministries including Minsudnoprom (Ministry of Shipbuilding) of the USSR were founded again. TsKB-22 was included in the structure of the 7th Head Department. Since then, the company has been specializing in design of reinforced concrete floating docks.

The author reviews the main achievements of the bureau, which got the official name “Izumrud” in 1972. In addition to reinforced-concrete dock projects of 1937 and 1777, the vessels-suppliers of project 1595 type “Neon Antonov”, large marine tanker of type “Commander Fed’ko” (project 1596), its modifications (projects 15965 and 15966) were designed here.

Unfortunately, the unique enterprise was not saved up for the Ukrainian economy.

Keywords: reinforced-concrete docks, large-tonnage tankers, auxiliary vessels, pontoon shipbuilding, shipbuilding shipyard, composites, covered slips.

REFERENCES

1. *Bol'shaja* sovetskaja jenciklopedija – T. 12. – M., 1973. – 624 s.
2. *Oruzhie* Rossii. – T.3. – M., 1997.
3. *Predprijatija* OPK Rossii. – M., 2001.
4. *Sudostroenie*. – 1999.
5. *Sudostroenie* i sudoremont. – 2004. – № 3.
6. *Tokar' A.* “Pevek” s beregov Dnepra. Istorija sozdanija pogranichnogo storozhevogo transportnogo korablja proekta 1595 / A. Tokar' // *Sudostroenie i sudoremont*. – 2008. – №3. – С. 50 – 54.
8. *Jakovlev I. I.* Korabli i verfi / I. I. Jakolvlev. – L.: *Sudostroenie*, 1973. – 360 s.

ABOUT THE AUTHOR

Parsamov Serhiy Surenovych – Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of the World History of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

УДК 336:94(470+571)“18”

Н. О. Пасічник

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ, ФІНАНСОВОЇ НАУКИ І ФІНАНСОВОГО ПРАВА У ДОЖОВТНЕВИХ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті проаналізовано проблему розмежування фінансового права з політичною економією та наукою про фінанси в інтерпретації викладачів університетів Російської імперії у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. Характеризуються ідеї науковців фінансово-економічного напрямку, які вважали, що наука фінансового права є самостійним напрямом дослідження з власним предметом, метою і завданнями, та їхніх опонентів, котрі ототожнювали науку фінансового права з фінансовою наукою і розглядали її як розділ політичної економії.

Ключові слова: політична економія, фінансова наука, фінансове право, закони казенного управління, закони про державні повинності.

Фінансово-правова наука пройшла тривалий процес становлення як самостійна, комплексна, інтегративна сфера наукового пізнання, у котрій поєдналися тисячолітня фінансова практика, теоретичні розробки різноманітних економічних шкіл, елементи державного й адміністративного права, основи політичних теорій. Взаємозв'язок економічного й юридичного аспектів у фінансовій науці і фінансовому праві зумовлений тим, що тривалий період теоретичним аналізом фінансів займалася політична економія, а повноваження державних органів щодо збору й розпорядження фінансовими засобами включалися в предмет правничих наук. Виокремленню фінансової науки і фінансового права як самостійних наукових галузей сприяло ускладнення господарських відносин, що призвели до необхідності правового оформлення фінансових взаємозв'язків і діяльності фінансових структур. На

сучасному етапі залишається актуальним вивчення й переосмислення наукової спадщини вчених, чії наукові розвідки заклали основи фінансової науки і фінансового права.

У сучасній науковій літературі генеза фінансової та фінансово-правової наук та їхній економіко-юридичний симбіоз є предметом дослідження вчених – В. Л. Андрущенко [1], Л. М. Безгубенка [2], О. Д. Василика [4], П. М. Леоненка [13], В. В. Небрат [14], В. М. Орлика [16; 17], В. В. Хохуляка [27; 28; 29], С. І. Юрія, В. М. Федосова [24], В. М. Федорова, П. І. Юхименка [22] та ін., які є представниками різноманітних галузей знань. Серед останніх ґрунтовних публікацій, дотичних до теми дослідження, необхідно виділити колективну монографію “Фінансова наука у Санкт-Петербурзі: історичні нариси” [23], де еволюція фінансової науки подана в загальносвітовому контексті, представлені ключові моменти становлення класичної і неокласичної теорії фінансів, а також охарактеризовано науковий доробок відомих науковців Наддніпрянської України – М. Х. Бунге та С. І. Лловайського. Розвиток фінансового права як галузі наукової юриспруденції та навчальної дисципліни висвітлено в дослідженні В. О. Томсінова [21]. М. А. Кальницька дослідила еволюцію категорії “фінансові ресурси», а також її трактування в різні періоди і зробила висновок, що поняття “фінансові ресурси” і “фінанси” більшість дослідників розглядали як тотожні до середини ХХ століття [8]. Проблеми концептуалізації основних підходів до визначення предмету та системи науки фінансового права, її цілей та завдань, передумови та особливості трансформації методології вітчизняної фінансово-правової науки детально проаналізовано в дослідженні українського науковця В. В. Хохуляка [26]. Проте, автори вищезазначених досліджень характеризували взаємозв’язок політичної економії і фінансової науки з позицій еволюції науки про фінанси або співвідношення науки фінансового права як складової юриспруденції із фінансовою наукою. Тому потребує подальшого вивчення дискусійне питання щодо взаємозв’язку фінансової науки і фінансового права, фінансової науки та політичної економії яке еволюціонувало в процесі соціально-економічного розвитку суспільства та в процесі становлення цих наук як самостійних наукових сфер і навчальних предметів в системі тогочасної вищої освіти. Отже, метою статті є аналіз взаємозв’язку політичної економії, фінансової науки і фінансового права у трактуванні викладачів університетів Російської імперії у другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст., що подані у їхніх власних авторських курсах і підручниках.

Перші оригінальні праці з фінансової проблематики в Російській імперії, що заклали основи осмислення проблем фінансово-правої науки, були написані Ю. Крижанічем, Г. К. Котошихінім, І. Т. Посошковим, С. Є. Десницьким, В. М. Татищевим. Значний вплив на розвиток фінансово-правової науки в ХІХ ст., (особливо в першій половині ХІХ ст.) мали державні діячі (М. М. Сперанский, М. А. Балудянський, М. С. Мордвінов, Ю. А. Гагемейстер, Є. Ф. Канкрін, В. О. Татарінов, М. Х. Бунге, С. Ю. Вітте), які в силу своїх службових обов’язків стали практиками фінансового права й заклали основи наукових підходів до фінансово-правової проблематики. Проте саме університети – осередки розвитку політичної економії, фінансової науки і фінансового права як наук і навчальних дисциплін відіграли значну роль в їхньому становленні й розвитку. Викладання курсів з елементами фінансово-правової проблематики розпочалося на початку ХІХ ст. на юридичних факультетах університетів Російської імперії. Це здійснювалося або в рамках викладання політичної економії, або законів казенного управління, або законів про державні повинності та фінанси, або науки про фінанси, або вже безпосередньо фінансового права. У другій половині ХІХ ст. – на початку

XX ст. розпочинається дискусія з питання щодо взаємозв'язку фінансової науки і фінансового права; фінансової науки та політичної економії. Одним із основних питань цієї дискусії було питання про самостійність фінансового права як науки. До початку XX ст. сформувалося два основні підходи щодо відповіді на це питання [5, с. 490], які мають своїх прибічників та опонентів і на сучасному етапі. Охарактеризуємо ідеї науковців, прихильників першого підходу, які вважали, що фінансова наука є частиною політичної економії й нерозривно з нею пов'язана, а науку фінансового права ототожнювали з фінансовою наукою.

Органічний взаємозв'язок політичної економії та фінансів запропонував професор фінансового права Харківського університету М. М. Алексеєнко (1847 – 1917). Він розглядав державне господарство як одну із форм народного господарства, тому наука про державне господарство має перебувати в тісному взаємозв'язку з наукою про народне господарство (політичною економією), а державна діяльність поділяється на управлінську і фінансову. Фінансова ж розглядає питання податків, мита, державного бюджету, державного боргу, тощо [7, с. 29 – 30]. Аналогічної точки зору дотримувався В. Ф. Левитський (1854 – 1939) – випускник юридичного факультету Імператорського Новоросійського університету, професор Харківського університету, котрий вважав науку про фінанси частиною політичної економії, що досліджує державне, земське й міське господарство і в одних своїх частинах є теоретичною дисципліною, а в інших – прикладною [12, с. 1].

Відомий теоретик та історик права освітній адміністратор М. М. Капустін (1828 – 1899) дотримувався особливого трактування фінансового права й заперечував не лише самостійність фінансового права як наукового самостійного напрямку, а й сам термін “фінансове право”. В передмові свого дослідження [9], посилаючись на англійських вчених, М. М. Капустін розглядає фінансову науку як один із розділів політичної економії та зазначає: “Политическая Экономия и Наука о финансах обыкновенно считаются двумя отдельными самостоятельными науками. Иногда замечается даже стремление придать учению о финансах характер юридической науки, и это выражается в термин Финансового Права. Нет нужды доказывать непригодность такого термина. Называть правом учение о финансах так же мало оснований, как выделять учение обо всех средствах для достижения задач государства в особые юридические науки. Так называемое Полицейское право, равно как учебное, земское и прочее не могут иметь самостоятельного значения; их юридическая сторона входит в область государственного права. Но возможно учение о полицейских мерах, о народном образовании, о земстве и проч. В одной английской литературе нет не только Финансового Права, но и Науки о финансах. Материал последней входит в область Политической экономии и не выделяется из нее. Мне кажется, этот взгляд совершенно правильным, и я полагал возможным держаться его при составлении моих чтений. Отдельное изложение Политической экономии и Финансов объясняется только внешними условиями, количеством материала” [9, с. 3].

Професор фінансового права Санкт-Петербурзького університету Л. В. Ходський (1854–1919) також розглядає поняття “фінансова наука” і “наука про державне господарство” як тотожні [25, с. 3]. Досліджуючи зміст і місце фінансової науки, він відзначає, що вона повинна містити: 1) теоретичні основи різних видів державних доходів, разом з доходами громадських спілок; 2) вивчення діючого фінансового законодавства та його історичний розвиток, або фінансове право; 3) вивчення й критичне оцінювання фактичного матеріалу з державного господарства; 4) фінансову політику. Л. В. Ходський висновує, що “понятие финансовой науки гораздо шире, чем понятие финансового права, под именем

котрого она включается у нас в курс университетского образования на юридических факультетах. Финансовое право представляет существенную часть финансовой науки, оно до известной степени должно служить исходным пунктом во всех финансовых исследованиях, тем не менее, финансовым правом не может исчерпываться в настоящее время содержание финансовой науки” [25, с. 8 – 9].

Один із фундаторів одеської школи фінансового права, професор фінансового права Новоросійського університету І. І. Патлаєвський (1839 – 1883), визнаючи самостійність фінансового права, розглядав його як галузь, що виокремилася з фінансової науки й увібрала в себе частину її положень. Фінансове право, котре науковець також називав “финансовым положительным законодательством” – “естъ практическое, более или менее удачное приложение положений науки финансов к условиям данного государства, облеченное в форму закона. На этом основании и науку о государственном хозяйстве данной страны называют также наукой финансового права” [18, с. 19]. І. І. Патлаєвський зазначає, що фінансове законодавство розвивається історично; конкретна держава змістовній складовій фінансової науки надає форму фінансового права “сообразно требованиям времени и обстоятельств” [18, с. 20] і при цьому форма (фінансове право) відіграє активну роль, оскільки правові зміни можуть призвести до змін в економічних процесах (змісті).

Представники другого підходу вважали, що наука фінансового права вже є самостійним напрямом дослідження, з власним предметом, метою і завданнями. Наведемо аргументи науковців цього напрямку. І. Т. Тарасов (1849 – 1929) – випускник Імператорського університету Св. Володимира, у майбутньому – професор фінансового права (також, в різні періоди викладав і адміністративне право, і торгове, і державне), науку фінансового права трактував як науку про правові норми, що визначають сферу державного господарства; як “совокупность положений, определяющих государственно-хозяйственную сферу у данного народа в данную эпоху. Источники этого права: 1) законы, распоряжения, предписания, 2) обычаи, 3) судебные решения, 4) мнения юристов и экономистов, 5) положения науки права и хозяйства” [20, с. 7 – 8]. Учений вважав, що помилково відокремлювати від науки фінансового права науку, або теорію фінансів, оскільки теорія неминує буде за змістом наукою фінансового права, але з неправильною назвою, або ж вона буде несамостійною частиною політичної економії [20, с. 8 – 9]. Підкреслюючи самостійність фінансового права, І. Т. Тарасов відзначає тісний взаємозв'язок його з політичною економією: “Связь науки финансового права с политической экономией до того близкая, что она подала повод некоторым исследователям отрицать самостоятельное значение науки финансового права, считая ее за прикладную часть политической экономии в сфере государственного хозяйства, или даже за составную часть политической экономии” [20, с. 13].

Уродженець України, викладач фінансового права Московського університету, академік І. І. Янжул (1846–1914) мав іншу позицію щодо місця фінансового права. Науковець таким чином відзначає відмінності, між фінансовою наукою і фінансовим правом: “финансовое право изучает на основании опыта, как государство добывает в действительности свои материальные средства, а финансовая наука, на основании данных финансового права и законов народного хозяйства, вырабатывает общие правила о том, как государство должно добывать их” [30, с. 46 – 47]. Вчений співвідносить фінансову науку і фінансове право як теорію й практику і зазначає, що фінансова наука і фінансове право мають один предмет дослідження – фінансове господарство держави, проте використовують різні способи дослідження: фінансова наука узагальнює фінансове законодавство та вивчає його вплив з юридичної і економічної точок зору і має створювати норми, котрі буде використовувати уряд в

майбутній політиці; а фінансове право юридично-догматично вивчає фінансове законодавство в історичному розвитку або сучасному стані й узагальнює минуле й сучасне державного життя [30, с. 47].

Схожу позицію щодо співвідношення фінансового права і фінансової науки мав професор Новоросійського університету С. І. Іловайський (1861–1907). Він відносив фінансове право не до юридичних наук (до яких на його думку належали римське право, громадянське право, карне право), а до державних (разом з державним правом, міжнародним правом і поліцейським правом), відносячи історію права, енциклопедію права, політичну економію та статистику до наук, що мають підготовче, допоміжне значення і для юридичних, і для державних наук. С. І. Іловайський у своєму підручнику фінансового права зазначає, що політична економія досліджує закони приватного господарства, а фінансова наука – суспільного або публічного господарства [6, с. 5]. Аналізуючи посібники й джерела для вивчення фінансового права, вчений констатує, що в університетах Російської імперії викладається фінансове право, а в закордонних – фінансова наука (*Finanzwissenschaft, science des finances*) і розглядає відмінності в предметі дослідження цих наук, а саме: “Финансовая наука, в тесном смысле есть финансовая теория и отвечает на вопрос, как должно идти финансовое хозяйство сообразно с современным мирозерцанием. Исследуя финансовое право какого-либо государства, мы знакомимся с его финансовым законодательством. Здесь получается ответ на вопрос, как идет в действительности хозяйство того или другого государства... Финансовые теории необходимы для нас, как средство для изучения финансового права, как общая часть такового” [6, с. 10 – 11].

Учень І. І. Янжула, відомий економіст, фінансист, професор фінансового права І. Х. Озеров (1869 – 1942) трактував фінансову науку як теоретичну й узагальнену систему знань, що вивчає фінансову систему держави, способи отримання доходів, передбачає наслідки фінансової політики. Науковець визначив, що фінансова наука належить до економіко-правових наук [15, с. 19 – 21]. Основними завданнями фінансової науки науковець вважав визначення закономірностей фінансово-економічних явищ і процесів: 1) розробку найефективніших способів оподаткування – форм оподаткування, податної техніки; 2) дослідження причин перекидання податків, що визначаються суспільними відносинами; 3) аналіз впливу на економічну життєдіяльність розподілу податкового тягаря [15, с. 17 – 18]. А фінансове право він трактував як закріплені норми організації фінансового господарства при даному економічному способі виробництва. І. Х. Озеров розглядав, що фінансове право виділилося з державного права внаслідок розвитку й ускладнення державного фінансового механізму та вдосконалення державного управління [15, с. 21]; інститут фінансового права є продуктом колективної людської праці [15, с. 18], наука фінансового права охоплює вивчення господарства держави, общин, міст, складних держав і т.д., а її завданням є вивчення причинного зв'язку цього кола явищ з точки зору їхнього формального і матеріального розвитку [15, с. 16]. Відповідно, як результат виконання завдань фінансової науки приймаються належні норми фінансового права. Реалізація рекомендацій фінансової теорії зумовлює зміни в законодавстві й у правовому регулюванні економіки. Наприклад, вибір домінуючої форми податків (прямі або непрямі), способу їх стягнення, тощо зумовлює правове закріплення прийнятого рішення. Економічна міра стає законодавчою нормою.

Доктор права Санкт-Петербурзького університету по кафедрі законів про державні повинності та фінанси О. І. Краніхфельд (1812 – 1881) визначав фінансове право як “совокупность правил, которыми руководствуется правительство данного государства при удовлетворении государственных нужд”; науковець підкреслював

самостійність фінансового права по відношенню до фінансової науки, його вплив на функціонування державної фінансової системи, проте зазначав необхідність наукового обґрунтування позитивного законодавства [11, с. 3].

Відомий правознавець і економіст, доктор фінансового права Е. М. Берендтс (1860 – 1930), досліджуючи предмет і зміст фінансового права [3, с. 5], аналізував відмінності науки про фінанси і фінансового права. Наука про фінанси (автор використовував як синонімічну назву “наука про державне господарство”) досліджує й пояснює економічний процес добування засобів для державного управління; кінцева мета науки про фінанси – винайти особливі закони, що управляють господарським життям держави. А фінансове право “исследует хозяйство государства не с точки зрения, что полезно и что целесообразно при ведении хозяйства, а... изучает те правовые нормы, которые лежат в основе хозяйственной деятельности государственной власти и ее органов, как деятельности не производительной, а закономерной. Оно объясняет, какие права и обязанности возникают благодаря государственно-хозяйственной деятельности для власти и ее органов, с одной стороны, как представителей права государства, и для граждан...” [3, с. 10]. З позицій нашого дослідження цікавою є теза щодо “молодості” фінансового права як галузі юридично-політичних наук і констатація наявності в наукових дослідженнях “сомнений в том, имеется ли основание к выделению этой отрасли знаний в особую науку” [3, с. 10]. Е. М. Берендтс пояснює цю критичність тим, що багато питань, котрі вивчаються в курсі фінансового права, досліджуються в політичній економії (питання грошової системи, митної системи, протекціонізм, фрітрейдерство та ін.), при вивченні державного права (питання бюджетного права), в адміністративному праві (питання організації фінансового управління) [3, с. 11].

Таким чином, дослідники фінансово-правової проблематики другої половини ХІХ – початку ХХ ст. розглядали політичну економію, фінансову теорію і фінансове право як взаємопов’язані науки, що мають значні міждисциплінарні зв’язки. Фінансова наука в переважній більшості досліджень виступає фундаментом, теоретичною основою фінансового права, а та її частина, де досліджувалися правові питання, тобто характер і форма взаємовідносин між суб’єктами фінансової діяльності, увійшли в фінансове право. Фінансове право сформувалося як інтегрована дисципліна та галузь права, що містила економічні та правові елементи. Економічний фундамент забезпечувала політична економія і наука про фінанси. Юридична складова – повноваження державних органів щодо нагромадження, зберігання й використання фінансів – містилися в предметі правничих наук. Диференціація фінансової і фінансово-правової наук, що відбулася в другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. так і не змогла звільнити предмет науки фінансового права від політичних та економічних проблем [10, с. 15 – 16]. Проблема розмежування фінансового права з політичною економією та науковою про фінанси частково залишається дискусійною і на сучасному етапі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. **Андрущенко В. Л.** Орієнтири вітчизняної фінансової думки / В. Л. Андрущенко // Фінанси України. – 2000. – № 4. – С. 3 – 11.
2. **Беззубенко Л. М.** Фінансова наука і практика періоду трансформацій / Л. М. Беззубенко // Фінанси України. – 2000. – № 4. – С. 12 – 16.
3. **Берендтс Э. Н.** Русское финансовое право. Лекции, читанные в императорском училище правоведения / Э. Н. Берендтс. – СПб.: Типо-Литография С.-Петербургской одиночной тюрьмы, 1914. – 454 с.
4. **Василик О. Д.** Фінансова наука / О. Д. Василик // Фінанси України. – 2001. – № 1. – С. 3 – 10.
5. **Грачева Е. Ю.** История науки финансового права // История юридических наук в России: сб. ст. / Под ред. О.Е. Кутафина. – М., 2009. – С. 490 – 495.

6. *Иловайский С. И.* Учебник финансового права / С.И. Иловайский. – Одесса, 1904.
7. *Історія* економічних вчень: Підручник: У 2 ч. – Ч. 2 / За ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2005. – 567 с.
8. *Кальницька М. А.* До питання дослідження еволюції поняття “фінансові ресурси” / М.А. Кальницька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.18. – С. 196 – 193.
9. *Капустин М. М.* Чтения о политической экономии и финансах / М. М. Капустин. – Ярославль: Тип. Губ. правл., 1879. – 382 с.
10. *Козырин А. Н.* У истоков финансового права / А.Н. Козырин. – М.: Статут (в серии “Золотые страницы финансового права”), 1998. – С. 15 – 16.
11. *Кранихфельд А. И.* Лекции по финансовому праву, читанные в Императорском Санкт-Петербургском университете в 1849 г. / А. И. Кранихфельд. – СПб., 1851.
12. *Левитский В. Ф.* История политической экономии в связи с историей хозяйственного быта / В. Ф. Левитский. – Х., 1914.
13. *Леоненко П. М.* Структура фінансової науки у світлі її історії / П.М. Леоненко // Фінанси України. – 2005. – № 11. – С. 21 – 24.
14. *Небрат В. В.* Українська фінансова думка другої половини XIX – початку XX століть / В.В. Небрат. – К.: Ін-т екон. та прогноз. НАНУ, 2007. – 224 с.
15. *Озеров И. Х.* Основы финансовой науки / И.Х. Озеров. – Выпуск 1-й. – Москва: Типография Т-ва Сытина, 1909. – 543 с.
16. *Орлик В. М.* “Дожовтневі” підручники з фінансового права, як історіографічне джерело до вивчення податкової політики уряду Російської імперії / В. М. Орлик, С.В. Лишко // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2011. – Вип. 29. – Ч. II. – С. 141 – 144.
17. *Орлик В. М.* Дожовтнева фінансово-правова література як джерело до вивчення проблем фінансової політики уряду Російської імперії кінця XVIII – початку XX ст. / В. М. Орлик [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://inb.dnsgb.com.ua/2010-2/10_orlyk.pdf. – Дата доступу: 19.10.2017 р.
18. *Патлаевский И. И.* Курс финансового права / И. И. Патлаевский. – Одесса: Типография «Одесского вестника», 1885 – 423 с.
19. *Сорокина Ю. В.* Русское финансовое право: понятие и определение предмета / Ю. В. Сорокина // Правоведение. – 2001. – № 2. – С. 91 – 100.
20. *Тарасов И. Т.* Очерк науки финансового права / И. Т. Тарасов. – Ярославль: Типография Губ. Правления, 1883. – 710 с.
21. *Томсинов В. А.* Юридическое образование и юриспруденция в России в эпоху “великих реформ” (60-е – начало 80-х гг. XIX в.) / В. А. Томсинов. – М.: Зерцало-М, 2013. – 300 с.
22. *Федоров В. М.* Наукові здобутки представників київської фінансової школи кінця XIX – початку XX століття / В.М. Федоров, П.І. Юхименко // Економічна теорія. – 2011. – № 4. – С. 79 – 92.
23. *Финансовая наука в Санкт-Петербурге: исторические очерки.* Монография. / Под ред. проф. В. В. Ковалева. – Москва: ООО “Проспект”, 2014. – 326 с.
24. *Фінанси:* підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
25. *Ходский Л. В.* Основы государственного хозяйства. Пособие по финансовой науке / Л. В. Ходский. – СПб.: Тип. М. Стасюлевича, 1901. – 568 с.
26. *Хохуляк В. В.* Наука фінансового права: проблеми становлення та розвитку. [Текст]: Авт. дис... докт. юр. наук / В. В. Хохуляк – К., 2015. – 34 с.
27. *Хохуляк В. В.* Предмет науки фінансового права у розумінні вчених кінця XIX – початку XX ст. / В. В. Хохуляк // Фінансове право. – 2012. – № 3 (21). – С. 6 – 9.
28. *Хохуляк В. В.* Призначення науки фінансового права: підходи до розуміння і трактування / В. В. Хохуляк // Наукові праці Національного університету 23 “Одеська юридична академія”: збірник наукових праць: Вип. X. – Одеса: Юридична література, 2011. – С. 405 – 412.
29. *Хохуляк В. В.* Співвідношення науки фінансового права і фінансової науки / В.В. Хохуляк // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць: Вип. 62. – Одеса: Юридична література, 2011. – С. 146 – 152.
30. *Янжул И. И.* Основные начала финансовой науки: Учение о государственных доходах / И. И. Янжул. – М.: “Статус”, 2002. – 555 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Пасічник Наталія Олексіївна – кандидат педагогічних наук; доцент кафедри прикладної математики, статистики та економіки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Н. А. Пасечник

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ, ФИНАНСОВОЙ НАУКИ И
ФИНАНСОВОГО ПРАВА В ДООКТАБРСКИХ ФИНАНСОВО-ПРАВОВЫХ
ИССЛЕДОВАНИЯХ**

В статье проанализирована проблема разграничения финансового права с политической экономией и наукой о финансах в интерпретации преподавателей университетов Российской империи во второй половине XIX в. – в начале XX в. Характеризуются идеи ученых финансово-экономического направления, которые считали, что наука финансового права является самостоятельным направлением исследования с собственным предметом, целью и задачами, и их оппонентов, которые отождествляли науку финансового права с финансовой наукой и рассматривали ее как раздел политической экономии.

Ключевые слова: политическая экономия, финансовая наука, финансовое право, законы казенного управления, законы о государственных повинностях.

N. O. Pasichnyk

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

**THE INTERCONNECTION OF POLITICAL ECONOMY, FINANCIAL SCIENCE AND THE
FINANCE IN PREREVOLUTIONARY FINANCIAL AND LEGAL SCIENTIFIC STUDIES**

The article analyzes the problem of the distinction between the Financial Law and the Political Economy and the Financial Science in the interpretation of the teachers of the universities of the Russian Empire in the second half of the nineteenth century – the beginning of the twentieth century. The ideas of scholars (M.M. Alekseyenko, M.M. Kapustin, L.V. Khodyski, I.I. Patlaevsky), which identified the science of Financial Law with Financial Science and included it in the section of political economy, are determined. The information is also provided on the representatives of the second approach (I.T. Tarasov, I.I. Yanzhul, S.I. Ilovajsky, I. Kh. Ozerov, O.I. Kranihfeld, E.M. Berendts) who believed that the science of Financial law is an independent research area with its own subject, purpose and tasks. It is noted that the Political Economy, Financial Theory and Financial Law are interrelated sciences with significant interdisciplinary connections. The Financial Science in the vast majority of studies serves as the foundation, the theoretical basis of Financial Law, and Financial Law, as an integrated discipline and branch of law, contains economic and legal elements.

Key words: Political Economy, Financial Science, Financial Law, Laws of state administration, Laws on state obligations.

REFERENCES

1. *Andrushchenko V. L.* Orientyry vitchyznyanoi finansovoyi dumky / V. L. Andrushchenko // *Finansy Ukrainy*. – 2000. – № 4. – S. 3 – 11.
2. *Bezhubenko L. M.* Finansova nauka i praktyka periodu transformatsiy / L. M. Bezhubenko // *Finansy Ukrainy*. – 2000. – № 4. – S. 12 – 16.
3. *Berendt's E. N.* Russkoe fynansovoe pravo. Lektsyy, chytanye v ymperatorskom uchylshche pravovedeniya / E. N. Berendt's. – SPb.: Tipo-Lytohrafyya S.-Peterburhskoy odnochnoy tyur'my, 1914. – 454 s.
4. *Vasylyk O. D.* Finansova nauka / O. D. Vasylyk // *Finansy Ukrainy*. – 2001. – № 1. – S. 3 – 10.
5. *Hracheva E. YU.* Ystoryya nauky fynansovoho prava // *Ystoryya yurydycheskykh nauk v Rossyy: sb. st. / Pod red. O. E. Kutafyna*. – M., 2009. – S. 490 – 495.
6. *Ylovayskyy S. Y.* Uchebnyk fynansovoho prava. / S. Y. Ylovayskyy. – Odessa, 1904.
7. *Istoriya ekonomichnykh vchen': Pidruchnyk: U 2 ch. – CH. 2 / Za red. V.D. Bazylevycha*. – 2-he vyd., vupr. – K.: Znannya, 2005. – 567 s.
8. *Kal'nyts'ka M. A.* Do pytannya doslidzhennya evolyutsiyi ponyattya “finansovi resursy” / M.A. Kal'nyts'ka // *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy*. – 2013. – Vyp. 23.18. – S. 196 – 193.
9. *Kapustyn M. M.* Chtenyya o polytycheskoy ékonomyy y fynansakh / M. M. Kapustyn. – Yaroslavl': Typ. Hub. pravl., 1879. – 382 s.
10. *Kozyryn A. N.* U ystokov fynansovoho prava / A. N. Kozyryn. – M.: Statut (v seryy “Zoloty stranytsy fynansovoho prava”), 1998. – S. 15 – 16.
11. *Kranykhfel'd A. Y.* Lektsyy po fynansovomu pravu, chytanye v Ymperatorskom Sankt-Peterburhskom unyversytete v 1849 h. / A. Y. Kranykhfel'd. – SPb., 1851.
12. *Levytskyy V. F.* Ystoryya polytycheskoy ékonomyy v svyazy s ystoryey khozyaystvennoho byta / V. F. Levytskyy. – KH., 1914.

13. **Leonenko P. M.** Struktura finansovoyi nauky u svitli yiyi istoriyi / P. M. Leonenko // *Finansy Ukrainy*. – 2005. – № 11. – S. 21 – 24.
14. **Nebrat V. V.** Ukrayins'ka finansova dumka druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolit' / V. V. Nebrat. – K.: In-t ekon. ta prohnouzuv. NANU, 2007. – 224 s.
15. **Ozerov Y. KH.** Osnovy fynansovoy nauky / Y. KH. Ozerov. – Vypusk 1-y. – Moskva: Tipohrafiya T-va Sytyna, 1909. – 543 s.
16. **Orlyk V. M.** “Dozhovtnevi” pidruchnyky z finansovoho prava, yak istoriohrafichne dzherelo do vvychnennya podatkovoyi polityky uryadu Rosiys'koyi imperiyi / V. M. Orlyk, S. V. Lyshko // *Zbirnyk naukovykh prats' CHDTU. Seriya: Ekonomichni nauky*. – Cherkasy: CHDTU, 2011. – Vyp. 29. – CH. II. – S. 141 – 144.
17. **Orlyk V. M.** Dozhovtneva finansovo-pravova literatura yak dzherelo do vvychnennya problem finansovoyi polityky uryadu Rosiys'koyi imperiyi kintsya KHVIII – pochatku XX st. / V. M. Orlyk [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://inb.dnsgb.com.ua/2010-2/10_orlyk.pdf. – Data dostupu: 19.10.2017 r.
18. **Patlaevskyy Y. Y.** Kurs fynansovoho prava / Y. Y. Patlaevskyy. – Odessa: Tipohrafiya “Odesskoho vestnyka”, 1885 – 423 s.
19. **Sorokyna YU. V.** Russkoe fynansovoe pravo: ponyatyie y opredelenye predmeta / YU. V. Sorokyna // *Pravovedenye*. – 2001. – № 2. – S. 91 – 100.
20. **Tarasov Y. T.** Ocherk nauky fynansovoho prava / Y. T. Tarasov. – Yaroslavl': Tipohrafiya Hub. Pravlenyya, 1883. – 710 s.
21. **Tomsynov V. A.** Yurydycheskoe obrazovanye y yurysprudentsyya v Rossyy v epokhu “velykykh reform” (60-e – nachalo 80-kh hh. XIX v.) / V. A. Tomsynov. – M.: Zertsalo-M, 2013. – 300 s.
22. **Fedorov V. M.** Naukovi zdobutky predstavnykiv kyyivs'koyi finansovoyi shkoly kintsya XIX – pochatku XX stolittya / V. M. Fedorov, P. I. Yukhymenko // *Ekonomichna teoriya*. – 2011. – № 4. – S. 79 – 92.
23. **Fynansovaya nauka v Sankt-Peterburhe: ystorycheskye ocherky. Monohrafiya.** / Pod red. prof. V. V. Kovaleva. – Moskva: OOO “Prospekt”, 2014. – 326 s.
24. **Finansy: pidruchnyk** / Za red. S. I. Yuriya, V. M. Fedosova. – K.: Znannya, 2008. – 611 s.
25. **Khodskyy L. V.** Osnovy hosudarstvennoho khozyaystva. Posobyie po fynansovoy nauke / L. V. Khodskyy. – SPb.: Typ. M. Stasyulevycha, 1901. – 568 s.
26. **Khokhulyak V. V.** Nauka finansovoho prava: problemy stanovlennya ta rozvytku. [Tekst]: Avt. dys... dokt. yur. nauk / V. V. Khokhulyak – K., 2015. – 34 s.
27. **Khokhulyak V. V.** Predmet nauky finansovoho prava u rozuminni vchenykh kintsya XIX – pochatku XX st. / V. V. Khokhulyak // *Finansove pravo*. – 2012. – № 3 (21). – S. 6 – 9.
28. **Khokhulyak V. V.** Pryznachennya nauky finansovoho prava: pidkhody do rozuminnya i traktuvannya / V. V. Khokhulyak // *Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu 23 “Odes'ka yurydychna akademiya”*: zbirnyk naukovykh prats': Vyp. X. – Odesa: Yurydychna literatura, 2011. – S. 405 – 412.
29. **Khokhulyak V. V.** Spivvidnoshennya nauky finansovoho prava i finansovoyi nauky / V. V. Khokhulyak // *Aktual'ni problemy derzhavy i prava: zbirnyk naukovykh prats'*: Vyp. 62. – Odesa: Yurydychna literatura, 2011. – S. 146 – 152.
30. **Yanzhul Y. Y.** Osnovnye nachala fynansovoy nauky: Uchenye o hosudarstvennykh dokhodakh / Y. Y. Yanzhul. – M.: “Status”, 2002. – 555 s.

ABOUT THE AUTHOR

Pasechnik Natalya Alekseevna – Ph.D., Associate Professor of the Department of Applied Mathematics, Statistics and Economics of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

УДК 93/94:378/004(091).7(477)

Р. Я. Ріжняк

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ФІЗИКИ КОНДЕНСОВАНИХ СИСТЕМ У РОЗВИТКУ НАУКОВО-ОСВІТНІХ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ

У статті досліджується роль Державного підприємства Науково-телекомунікаційний центр “Українська академічна і дослідницька мережа”, засновником якого є Інститут фізики конденсованих систем НАН України, у зародженні, реалізації та розвитку реальних проектів функціонування